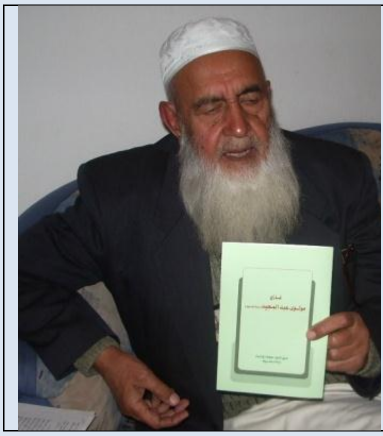

ليکونکي : پروفيسور عبدالله بختاني « خدمتگار »

د نشر نيټه : ۲۵ فبرورى ۲۰۱۳ ميلادى

سولې او تفاهــم د لياري مبلغ
دوکتور محمد سعيد « سعيد افغاني »

دوکتور سعيد افغاني زمونږ دهيواد مشهور عالم، ليکوال ، مولف، استاد او اجتماعي شخصيت وو ، چه ټل يې د سولې ، ترقي ، ورورۍ ، برابرۍ او تفاهم لپاره مبارزه کوله . د دى نوميالي پوه دروند نوم هم په وطن کښې او هم د نړى په نورو هيوادنو کښې خپور او مشهور دی .

زيږيدنه ، کورنۍ او لومړنۍ زده کړې :

د لغمان د عمر زيو د خير آباد په کلي کښې ، يو ديني عالم او مشهور مدرس مولوى عبدالمجيد «ساپى » ژوند کاوه چه د خپل وخت له مشهورو مدرسانو څخه و ، او د ډيرو ديني عالمانو استاد وو.
د دوى په کاله کښى په « ۱۳۰۰ هجري شمسي » کال يو ماشوم وزيږيد او« محمد سعيد » و نومل شو .
دى ماشوم د خپل ورولټوب په دوره کښې د خپل کلي له ماشومانو سره د خير آباد په خاوره خاپورې کولې . پلاريې لوى مدرس او د تيګرو د ښار د جامع جومات خطيب او امام و . دهغه وخت له رسم او رواج سره سم مدرسانو به ددينې علومو طالبانو ته درسونه ويل .
د درسونو نصاب معلوم و . د تفسير ، حديث ، فقهي ، دحديث اسول ، دفقهي اصول ، صرف،

نحو ، بديع ، بيان ، معاني ، تجويد ، منطق او فلسفي باندى شامل و . ځينو متبحرو عالمانو به د دغو ټولو موضوع ګانو کاوه ، ځينې به په يوه ځانګه کښې مشغول وو چه د هغه وخت په اصطلاح د هماغه ځانګې عالم يا ملا بلل کيده ، لکه د فقهي ملا ، د حديث ، يا تفسير يا صرف ، يا نحو ، يا منطق ... ملا او داسې نور .
د خط ، حساب او نظم « ادبيات » لپاره بيل درسونه وو او استادان يى « ناظمان » بلل کيدل .
دوى سره ، د ديني علمونو طالبانو ، چه د هيواد له ګوټ ګوټ نه راتلل او د هغه کلي او شا و خوا کليو د خلکو په مرسته ، خيراتونو او صدقو ژوند کاوه .

محمد سعید ، د خپل پلار د درس په حلقه کښې خپلي لومړني زده کړي وکړی . د دیني موضوع ګانو ، او د صرف ، نحو ، منطق او معانی مبادئ یی هلته ولوستل او همدلته ښایسته ښه ملا شو .

د عربی دارالعلوم شاګرد :

وروسته بیا محمد سعید د کابل د عربي دارالعلوم په پنځم ټولګی کښی « د شرح ملاجامي » او نورو کتابونو تر از موینې وروسته شامل او په « ۱۳۲۵ هـ ش » کال د دغي مدرسي له دولسم ټولګي نه فارغ شو.

د کـار پیل :

کله چه د مولوی محمد سعید په سر ، د مولوي توب پګړی و تړل شوه ، سمدستي د کابل د عربي دارالعلوم د استاد په حیث وټاکل شو . بیا د ننګرهار د نجم المدارس د مدیر « سر مدرس » په حیث مقرر شو .

یوڅه موده د پوهني د وزارت د مسلکی تدریساتو غړی شو چه ددیني مدرسو او نورو ښو ونځیو او لیسو ددیني درسي مضمونونو په چارو بوخت و . بیا بیرته د نجم المدارس مدیر او وروسته د حبیبیي د لیسي ښوونکی شو .

لیکوال سعید افغاني :

دی لا د عربي دارالعلوم شاګرد و چه قلم یی په لاس واخست او ورځپا نو او جریدو ته یی مقالی لیکی ، په دغه وخت کښی یی ځانته « افغاني » تخلص ټا کلی و . په دی صورت نوم یی « سعید افغاني » او د مدرسی تر فراغت وروسته « مولوی سعید افغاني » شو .

د دی وخت لیکنی د ده لو مړني او د شاګردی د وخت لیکني دی چه د اجتماعي ، اخلاقي او دیني موضوع ګانو په باره کښي دي .

په نجم المدارس کښي ادب پالنه :

مولوی محمد سعید افغاني ، لس کاله د نجم المدارس د مدرسی مدیریت کړی او د ننګرهار د اد بي شاعرانه ویښ چاپیر یال د هډی په تاریخي کلي کښی او سیدلی دی ، چیرته چه د هیواد د مشهور عـالم مولانا نجم الدین اخونزاده (هډی صاحب) مزار دی .

مولوی سعید افغاني د مدرسی شاګردان لیکوالي ، شعراو ادب ته هم تشویقول او هغوی روزل . د د ه په توجه او پالنه به د ننګرهار د ورځپاڼي او مجلــي پاڼي د نجم المدارس د شاګـــردانو او استادانو په مقالو او شعرونو ډکیدلی .

په دغه وخت کښی مولوی سعید افغاني د (النجم) په نامه ، د مدرسی لپاره ، په پښتو ژبه ، یوه اوه نیزه قلمي جریده هم چلوله چه مسوؤلیت یی د ده په غاړه و .

د دی جریدی لو مـړی ګڼه د(۱۳۳۷ هجري شمسي) کال د میزان په ۳۰ مه خپره شوی ده . دا ګڼه او ځیني نوری ګڼی یی هم دا اوس زمونږ په لاس کښی دی او د قلمي جریدو ډیر ه ښه بیلګه ده .

په نجم المدارس کښی د مولوی سعید افغاني د مدیریت وخت هغو کلونو پوری ارتباط لری چه د ویښ زلمیانو ډله خوره شوی وه ،مګر ؛ د هغو مرام لا د لیکوالی په ډګر کښی او د لیکوالو په ذهن او ضمیر باندی نفوذ او تسلط درلود .

د پښتنو او بلو څو ورونو دملي آزادی د سرنوشت د ټاکلو موضوع د ورځي موضوع وه.
د ننګرهار په ادبي چاپيريال ، د ننګرهار په ورځپانه او مجله کښی او د نجم المدارس په
مدرسه کښی د غو خبرو ځرګند ځای درلود .

د مولوی سعيد افغاني په برکت په نوموړی مدرسه کښی د ليکوالی کار ښه رونق ومون ، به دغو وختونو کښی زه هـم د ننګرهار د مجلي مدير او د ورځپاني مرستيال وم او په نجم المدارس کښی می د ادب ، شاعری او ليکوالي له انکشاف سره مرسته کوله .

زما ښه په ياد دی چه په ملايانو کښی چه به چه خط زده کاوه ، نو د ځينو طالبانو او ملايانو له خوا به د « مهمل » په نامه يا ديده او « دعلم طالب » به نه بلل کيده .

د دغسی کسانو په باب به تل دوويل : « ورک يی کـره ، مهمل سړی دی ، خط يادوی .. » دا د پردو ، په نير بيا د انګريزی استعمار او امپر ياليزم دپټو سازمانوو شفاهی زهر ښندلو ، بد تبليغ او غلط پروپاګند تاثير وچه زمونز مذهبي ديني عالمان به يی له خط او کتابت او په دی وسيله ملی ادب او اولسی سياست نه ليری ساتل . همدارنګه د خط او ليکوالی نه زده کول ، د دی سبب کيدل چه ددينی عالمانو فعاليت ، کار اومشغوليت يوازی په تدريس ، موعظو او امامت او کله لا په دم او دعاء چف او کف منحصر شي .

د ليکنی او تاليف مهم او اساسی علـمي کار تری پاته شي او ديني يو هني زيات او منظم پر مخ تګ او انکشاف ونه کړی .

په دغسی تولنو او وختونو کښی د مولوی سعيد افغاني په شان خدمتونه سرته رسولی دی.
نو موړی به هڅه کوله چه د مدرسی د طالبانو تر مينځ د شعر او ادب کار او
سرګرمی زياته شي . ليکني وشی ، او د مدرسی په جريره او دننګرهار په مجله او
ورځپانه کښی خپري شی . کنفرانسونه جوړ شی ...

پخپله ده به هم د ننګرهار ورځپاني او مجلی ته ډيري ښی مقالي ليکلي . په دغو مقالو کښی « ننګرهارته يوه کتنه » ديادولو وړ ده . بله مقاله يی د « لغمان » د تاريخي پيښو او اوسني وضعی په باره کښی ده چي ماهم ور باندی تبصره ليکلي وه ، همدا رنګه د ننګرهار دديني عالمانو د پيژندني په لړ کښی د ده يوه په زړه پوری تحقيقي مقاله خپره شوی ده . په دی مقاله کښي دهغه وخت د ننګرهار د ولايت « اوسنی ننګرهار ، کونړ او لغمان ولايتونه » ديني عالمان معرفی شوی دی .

اخـلاق :

کله چه مولوی سعيد افغاني د حبيبی د ليسی ښوونـکی و . دلته يی هم د « اخلاق » په نامه د نوموړی ليسی لپاره اوه نيزه قلمی جريده ليکله . هغه به د « النجم » او « اخلاق » د جريدو زياتره مضمونونه پخپله ليکل او نوری ليکني به يی هم له نظره تيريدلی .

که مونږ د دغو دواړو جريدو نومونو ته ځير شوو ، نو له هغو نه هم دهغو د مسوؤل مدير او موسس د نظر دقت ځرګند يږی. په « النجم » کښي دهدی اخوندزاده صاحب مولانا نجم الدين د نامه او شخصيت ياد تازه کيده او په « اخلاق » کښي د کابل ښار په چاپيريال د ليسي د زده کوونکو ځوانانو اخلاقي روزني او پالني ته د مولوی صاحب توجه او عنايت ثابتيږی.

شعر او ادب :

دوکتور سعید افغاني له شعر او ادب سره ډیره مینه او علاقه لرله . په نجم المدارس کښی یی د شعر او ادب پاللو لپاره کار کړی دی .
په ساده ، روانو ، عام فهمو او خوږو الفاظو یی لیکني کړی دی . دا د لیکني یو ښه معیار دی . لو ستونکی پری ښه پو هیږی او ډیره استفاده تری کوی .
نوموړی د ادبي نثر یو شمیر پارچی هم لیکلي دی . په هغو کښی یی اجتماعي موضوع ګاني د ادبي نثر په شکل په انتقادی لهجه ځای کړی دی . د نو موړی دغه ډول پآرچی ما د« هیواد » په ورځپاڼه کښی خپری کړی دی .
د شعر په باره کښی به زه له ده سره خپل یو پخوانی صحبت رانقل کړم :
« .. مونږ دغه خاطری یاد ولی . د « شعر » خبره منځ ته راغله ،
مولوی صاحب موسکی شو . راته یی وویل : ستا دهغه وخت دیو غزل کسر می تر اوسه یاد دی چه تا ویلي دی :

دمینی په جواری کښی بختانی نه یی زړه ویوړ
هستی چه یی له ویش زلمي ګټله دا ویده وه

دا غزل زما ډیر خوښ شوی او د هغه په پیروی ماهم یو شعر ویلی دی ... شعر زما ډیر خوښیږی زه هم له شعر ویلو سره علاقه لرم . په خپله می هم کله کله اشعار ویلي دی ...»
دا د ډیرو کالو دمخه خبری او خاطری دی .
زه نه پوهیږم چه اوس د ده هغه شعر یا نور شعرونه به چیرته وی ؟ خو دومره پو هیږم چه د ده په اجتماعي ، دیني او سیاسي لیکنو کښی ادبي خوږ والی او فصاحت شته او دا د ده علاقه له ادب او معیاری ژبي سره ښيي .

د ژوند بله مرحله :

کله چه دوکتو سعید افغاني په کال « ۱۳۴۷هـ ش» د مصر نه هیواد ته راغی ، نو دلته د اصلي ، مصنوعي او تصنفي سیاسي ډلو یو درب و . اخبارونه چالیدل، مظاهري او میتنګونه کیدل زنده باد او مرده باد ناری وهل کیدلي .. سلطنت د ټولو ځارنه کوله . هغه به یی کوله چه او به خړی او ماهیان و نیسي یا اختلافات واچوی او حکومت وکړی . په پټه او ښکاره به یی د ارتجاع ګروپونو ملاتړ کاوه .

دوکتور سعید افغاني دیو رسیدلي پاخه تعلیمیافته په حیث ، د روښان په نامه عالي دارالمعلمین کښی د تاریخ د استاد په توګه مقرر شو . په دی وظیفه کښی یی و کولی شو و چه د هیواد په تاریخ کښی خپله مطالعه نور هم پراخه او ژوره کړی .

د شیرږ سوو مخونو په شاو خوا کښی یی خپل یادښتونه را ټول کړی او « د افغانستان تاریخ » په نامه چاپ ته تیار کړی دی .

د هیواد په سیاسی فعالیتونو کښی له غور او مطالعی وروسته ، دوکتور سعید افغاني د کابل پوهنتون د استادانو او شاګردانو د دموکراتیک هلو ځلو پر خوا ودرید . د همدی لامله نومړی یو ځل د کابل پولی تخنیک د استادانو د استازی په توګه ، د کابل پوهنتون د استاذانو د اتحادیی غړی شو او بل ځل د دغی اتحادیی د عالی شورا په مرستیالی انتخاب شو او په میړانه به یی د استاذانو او شاګردانو او بالوسیله د هیواد د خلکو د دموکراتیک حقونو او غوښتنو دفاع کوله .

په دی ډول دوکتور سعید افغاني په دی مرحله کښی هم دیو عالم ، استاد او مولف په توګه د تدریس ، تالیف او لیکنو کار کاوه او هم د یوه با درده با احساسه وطنپال په ډول د ملی دموکراتیک نهضت په کتّه د پوهنتون په سیاسی او صنفی فعالیتونو کښی مثبت رول لوباوه .

د سلطنت د سقوط نه وروسته د سردار محمد داود په جمهوریت په وقت کښی ، د دکتور سعید افغاني ، په ستره محکمه کښی په قضایی او علمی چارو او مطالعاتو بوخت و .

په همدی کلونو کښی ، دوهم ځل لپاره د خدای کورته ولاړ . هغه د لومړی ځل د حج فریضه ، په هډی کښی د اوسیدو په وخت ، په ځای کړی وه .

لیکنـي :

دوکتور مولوی سعید افغاني ، د خپلی لیکوالی په ځلو ببنت کلنه دوره کښی ، په پښتو ، دری او عربي ژبو کڼ شمیر مقالی لیکي دی ، پخپله ده ، دخپلو کتابو شمیر « وه دیرش» او مقالو شمیر له « یونیم زورونه » زیات تخمین کړی دی .

دغه مقالي د هیواد په خپرونو : ننګرهـار ، اصلاح ، انیس ، هیواد او پامیر په ورځپانو ، ننګرهـار ، کابل ، عرفان ، پیام حق او قضا مجلو ، د افغانستان او مصر په راډیو ګانو ، په مذهبي ، فلسفي ، اجتماعي ، سیاسي او تاریخي موضوع ګانو باندی خپری شوی دی .

وفـات :

د « ۱۳۶۳ » د حوت په اوومه ، د « ۱۹۸۵ » د فبرورى ۲۵ مه ، د افغانستان د طبی علو مو اکـادمی په روغتون کښی ، د دوکتور مـولوی محمد سعید « سعید افغاني » مهربان ، خواخوږي او تپاند زړه ودرید .

په سبایی په کابل کښی ، د جابر انصار علیه الرحمهٔ مزار تر څنګ دشهدای صالحین په هدیره کښی په در ناوی خاورو ته و سپارل شو .

د جنازی په مراسمو کښی دولتی شخصیتونو ، د کابل د ښار علماء و ، روحانیونو، لیکوالو، استادانو ، شاګردانو، د اسلامی شئونو، د علمأو او روحانیونو دشورا، د علومود اکادمی او دلیکوالو داتحادیی غړو، او په سلګونو دوستانو او علاقه مندانو برخه اخستی وه .

او د دی ستر ضایعه په مناسبت زمونږ دهیواد او دوستو هیوادونو مذهبی او روحانی تولنو ، د پښتو ، دری او عربی ژبو د لیکوال ، مولف او خطیب ، دینی عالم او اجتماعی شخصیت په مړینه د خواشینی او تسلیت پیغامونه استولی دی .

دوفات د تاریخ قطعه :

دغه قطعه ما لیکی ده او د دوکتور سعید افغاني د شناختی د مرمرو په ډبره کنیدل شوی ده :

په لـوستلو ، لــولـولـو او ليکــلـو

د پـو هنــی د ډيـو ی لانــدی کـــارونــه

فضـيلت او شـرافـته سره تــير شـول

په(دوکتورسعيد افغاني) درى شپيته کلونه

« دوکتور سعيد افغانى » د ابجد په حساب « ١٩٢٢» کيږی ، چه دا د نوموړی د تولد ميلادي کال دی . هغه « درى شپيته کلونه » ژوند تير کړي دي چه د اسلام د پيغمبر حضرت محمد مصطفى صلى الله عليه و سلم د ژوندانه له کلونو سره برابر دی .

چه پر « ١٩٢٢ » باندی « ٦٣ » واچوو بيا نو « ١٩٨٥ » تري جوړيږي او دايى د وفات ميلادي کال دی .

لنډيز :

په دوکتور سعيد افغاني باندی ، د هغه د ژوندانه کلونه ، په لوستلو ، تدريس کولو ، ليکلو ، تاليف ، موعظو او خطابو تير شو ، هغه به دسولي ، امنيت ، تفاهم ، دوستي ، ورورري ، برابري ، اجتماعي عدالت او انساني کرامت لپاره په دم ، قدم او قلم مبارزه کوله .

دی پسی و چه د هيواد ملايان ، د علم طالبان او نورو خلک د نوی ژوندانه په مترقي لارو چــارو پوه او منور ځوانان او روښانفکره زلميان د دين له مبادیو سره آشنا شي او د ملی فرهنگ او ديني اخلاقو رعايت وکړی .

هغه يو ملي ، مترقي ، مذهبي شخصيت و چه تل د خلکو او اولس د ضرورت غوښتنو د ملاتړ په ليکو کښی درېدلي دی . په زلميتوب کښی يی د ويښ زلميانو له هدفونو څخه روحيه اخستی او دهغو ننگه يی کړی ده . په سفر کښی يی د خپل هيواد تاريخي او فرهنگي وياړنی نورو اولسونو ته معرفي کړی دی .

د ژوندانه د پو خوالي په عمر يی د هيواد د خلکو د ملی دموکراتيک غور زنگ ملاتړ کړی دی او د دين د حقيقتونو د ځرگندولو په ذريعه يی هغه ارتجاعي دسيسي افشا ء او شنډی کړی چه زمونږ د خلکو ، وطن او نهضت په ضد وی .

د ژوند د پای په کلونو کښی يی د سراسری سولي او امنيت او ملي روغي جوړي د تامين لپاره يی هڅه کوله ، په هيــواد او نړی کښی يی سوله او تفاهــم غوښت او کاريی ورته کاوه ...

خدای دی يی وبخښي

عبدالله بختاني « خدمتگار »